वाणिज्य नीति, २०६५

पृष्ठभूमि

खुला एवं बजारोन्मुख वाणिज्य नीतिले साधनको परिचालन, आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा सकारात्मक प्रभाव पुऱ्याउँछ भन्ने मान्यतामा नेपालले विगत दुई दशक यता यस्तो नीति अवलम्बन गर्दै आएको हो । तथापि पूँजी, प्रविधि तथा बजार पहुँचमा असहजता र विभिन्न मुलुकबीच विद्यमान असमान आर्थिकस्तरको कारणबाट विपन्न र पिछडिएका मुलुकहरूले व्यापार उदारीकरणको लाभ लिन सकेका छैनन् । विश्व व्यापार संगठन (World Trade Organization) को साथै दक्षिण एसियाली स्वतन्त्र व्यापार क्षेत्र (SAFTA) तथा विमस्टेक (BIMSTEC) आर्थिक समूहमा प्रवेश गरेको कारणबाट नेपालको बजार पहुँचलाई विस्तार गरेको भए तापनि देशको धरातल, हावापानी र वनस्पतिजन्य विविधताबाट प्राप्त उत्पादनका स्रोत र साधनसँग उचित प्रविधि, दक्ष जनशक्ति एवं लगानीको संयोजन गरी निर्यात प्रवर्द्धन गर्न सकिएको छैन । यसैले तुलनात्मक र प्रतिस्पर्धात्मक लाभ भएका निर्यातजन्य वस्तुहरूको पहिचान र विकास गरी बजार पहुँचको लाभ प्राप्त गर्न जरुरी देखिन्छ। यसका लागि वाणिज्य तथा औद्योगिक नीतिलाई अन्य क्षेत्रगत नीतिहरूसँग समन्वय गरी कृषि क्षेत्र, गैर-काष्ठजन्य वन क्षेत्र, पर्यटन क्षेत्रलगायत अन्य सेवा उद्योग र व्यापारको अग्र एवं पृष्ठ अन्तरसम्बन्ध विकास गर्दै जान आवश्यक छ। यसका अलावा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने साधन जस्तैः- भौतिक, मानवीय र सामाजिक पूँजीको परिचालन, संरचनात्मक परिवर्तन र प्राविधिक क्षमताको विकास तथा विकासमैत्री संस्कृतिको जगेर्ना गर्दै नेपालको निर्यात व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी तुल्याउन जरुरी छ ।

विगतमा तर्जुमा गरिएको वाणिज्य नीति, २०४९ ले मूलतः निकासी नीतिरकार्यनीति, पैठारी नीति रकार्यनीति, आन्तरिक निकासी नीति, विदेशी विनिमय व्यवस्था, आन्तरिक व्यापार नीति, वाणिज्य परिषद्को गठन, वैदेशिक व्यापार नीति तथा अनुसन्धान संस्था एवं नेपाल व्यापार प्रवर्द्धन संगठनको स्थापनाजस्ता विषयलाई समेटेको भएता पनि अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा भएको गतिशीलता, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार प्रणालीसँगको आबद्धता, द्विपक्षीय स्वतन्त्र व्यापार क्षेत्रको विस्तार एवं व्यापार प्रक्रिया सहजीकरण र नयाँ पारवहन प्रणालीको विकासजस्ता विषयहरू समेट्न सकेको पाइँदैन । निकासी व्यापारलाई अग्रगति दिन स्यानिटरी तथा फाइटो - स्यानिटरी उपायहरू, व्यापार सञ्चालनमा देखिने प्राविधिक अवरोध (TBT) न्यून गर्नेजस्ता विषयहरू महत्वपूर्ण देखिन्छ । उपर्युक्त परिप्रेक्ष्य र बजार पहुँचको अवसरमा भएको विस्तारबाट मुलुकले फाइदा लिनसमेत वाणिज्य नीतिमा समग्र रूपमा पुनरावलोकन गर्नु आवश्यक देखिएको छ। मुलुकमा विद्यमान वस्तु तथासेवाको आपूर्तिजन्य कठिनाइ (Supply Side Constraints) र बजार

पहुँचमा देखिएका प्राविधिक अवरोधको कारण निकासी क्षमतामा आएको ह्रासलाई सुधार गर्न जरुरी छ। यसका लागि निर्यातजन्य उद्योगको उत्पादन प्रविधि, प्रक्रिया एवं गुणस्तरमा सुधार गरी बहुपक्षीय तथा क्षेत्रीय व्यापार सम्झौताहरू तथा विकसित तथा विकासोन्मुख देशहरूबाट अति कम विकसित राष्ट्रले पाउने विशेष सुविधा एवं लाभको अधिकतम सदुपयोग गर्न जरुरी छ।

विश्व बजारमा नेपालको निर्यातले अत्यन्त सानो हिस्सा ओगटेको र देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा वस्तुनिर्यातको हिस्सा ८ प्रतिशत र आयातको हिस्सा २६ प्रतिशतको हाराहारीमा रहेबाट व्यापार घाटाको स्थिति बढ्दै गएको स्पष्ट देखिन्छ। विगत केही वर्षयता वैदेशिक सहयोगमा ऋणको अंश बढ्दै गएको कारणबाट पनि स्वतन्त्र अर्थतन्त्रको निर्माणमा कठिनाइ उत्पन्न हुँदै गएको छ। नेपालले आगामी वर्षहरूमा दुई अंकको आर्थिक वृद्धि गर्ने लक्ष्य राखेको कारणबाट पनि निर्यात निर्देशित वृद्धि र निर्यातले आयातको उल्लेख्य अंश धान्न सक्ने तुल्याउन एवं निर्यातलाई गरिबी निवारणको प्रयाससँग आबद्ध गरी समावेशी बनाउन आवश्यक छ। विश्व व्यापारमा सिर्जना भएको गतिशीलताअनुरूप वस्तु तथा सेवा व्यवसाय र बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारमा सिर्जना भएका अवसरहरूको फाइदाको उपयोग गरी आसन्न चुनौतीहरूलाई सामना गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार विस्तार गर्न नयाँ, विस्तृत र फराकिलो सोचसहितको वाणिज्य नीति आजको आवश्यकता भएको छ। यसअनुरूप निकासी क्षेत्रको विस्तारलाई व्यापार नीतिको प्रमुख आधार बनाई बदलिंदो आन्तरिक परिस्थिति तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारिक परिवेशलाई ध्यानमा राखी नेपालको व्यापार विकासलाई दिगो तुल्याउने सोचका साथ यस वाणिज्य नीतिको तर्जुमा गरिएको छ।

१. मूल उद्देश्य

राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वाणिज्य क्षेत्रको योगदान बढाई आर्थिक विकास र गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने।

२. उद्देश्य

२.१ अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गरी व्यापार व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्न अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने।

२.२ आयातलाई निर्यात व्यापार वृद्धितर्फ आबद्ध गरी विश्व बजारमा मूल्य अभिवृद्धियुक्त वस्तुको निकासी बढाई व्यापार घाटा कम गर्ने।

२.३ वस्तु तथा सेवा व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी एवं सुदृढ बनाई आय तथा रोजगारीका अवसर बढाउने र गरिबी घटाउन सहयोग पुऱ्याउने माध्यमको रूपमा उपयोग गर्ने ।

२.४ आन्तरिक व्यापार र वैदेशिक व्यापारबीचको अन्तर-सम्बन्ध स्पष्ट रूपमा स्थापित गरी एक अर्काको परिपूरक रूपमा विकास गर्ने ।

३. मूल रणनीति

३.१ व्यापारलाई अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने गरी अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने

(क) वैदेशिक व्यापारलाई विश्व अर्थव्यवस्था अनुकूल प्रतिस्पर्धी बनाउन सरकारले पथप्रदर्शक, संरक्षक, नियामक र उत्प्रेरकको भूमिका निर्वाह गरी निजी क्षेत्रलाई व्यापार सञ्चालनमा सक्रिय सहभागी बनाउने ।

(ख) व्यापार प्रक्रियामा सरलीकरण, सहजीकरण तथा संस्थागत सुदृढीकरणको माध्यमबाट निकासी पैठारीमा सहजता ल्याई कारोवार लागत घटाउने ।

(ग) वस्तु तथा सेवा व्यापारसँग सम्बन्धित नीतिगत, संस्थागत र भौतिक संरचनाको विकास र सुधार गर्ने ।

(घ) बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली उत्पादनको पहुँच बढाउने ।

(ङ) स्वदेशमा उपलब्ध सीप, साधन र स्रोतमा आधारित तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको पहिचान र छनोट गरी व्यापार प्रवर्द्धनमा सहयोग पुऱ्याउने ।

३.२ निर्यात अभिवृद्धि गरी व्यापार घाटा कम गर्ने

(क) निर्यातमूलक उद्योगहरूलाई चाहिने कच्चा पदार्थ, औद्योगिक मेसिनरी आदिको आयात प्रक्रिया सरल बनाउने र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने ।

(ख) द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार सन्धिबाट सिर्जित अवसरहरूको उपयोग गरी नेपालमा उत्पादित वस्तुहरूको अन्तर्राष्ट्रिय बजार विस्तार गर्ने ।

(ग) स्वदेशी तथा विदेशी लगानी आकर्षित गरी निकासी प्रवर्द्धन गर्न विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूको स्थापना र विस्तार गर्ने ।

३.३ आय र रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्ने

(क) वाणिज्य क्षेत्रसँग सम्बन्धित रोजगारमूलक सीप र उद्यमशीलता विकासमा जोड दिई सीमान्तकृत वर्ग र विपन्न समुदायमा रोजगारी बढाउने र व्यापार विकासलाई समावेशी तुल्याउने ।

(ख) परम्परागत सीप, कला र कौशलको प्रयोग गरी उत्पादन हुने निकासीजन्य वस्तुहरूलाई बजारमा पुऱ्याउन औद्योगिक ग्राम, विशेष क्षेत्रहरू (Special thrust areas) को विकास र प्रवर्द्धनमा जोड दिने ।

(ग) सेवा व्यापार प्रवर्द्धन गरी आय र रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्न जोड दिने ।

३.४ आन्तरिक व्यापार र वैदेशिक व्यापारबीच अन्तरसम्बन्ध स्थापना गर्ने

(क) निर्यातयोग्य उद्योगबाट उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको आंशिक हिस्सा मुलुकभित्र खपत गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने ।

(ख) स्वदेशभित्रै खपत हुने गरी उत्पादन गरिएका वस्तु वा सेवाको विस्तार गरी निर्यात गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

४. नीति तथा कार्यनीति

४.१ सरकार र निजी क्षेत्रको भूमिका तथा व्यावसायिक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

४.१.१ नीति

१) निजी क्षेत्रको अगुवाइमा निर्यात व्यापारलाई क्षेत्रगत एवं वस्तुगत विविधीकरण गरी प्रतिस्पर्धी बनाउन सरकारबाट संरक्षक, नियामक र सहजकर्ताको भूमिका निर्वाह गरिनेछ ।

२) वित्तीय तथा मौद्रिक, विदेशी लगानी, औद्योगिक क्षेत्र, पर्यटन, कृषि, वन, भौतिक पूर्वाधार आदि नीतिहरूलाई वाणिज्य नीतिसँग सामञ्जस्य हुने गरी परिमार्जन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३) माथि उल्लिखित क्षेत्रगत नीतिहरूबीच पृष्ठ, अग्र तथा समानान्तर अन्तरसम्बन्ध कायम गराई निकासीका आधारलाई फराकिलो पारिनेछ ।

४)	अन्तर्राष्ट्रिय बजारको मागअनुसारको परिमाण र गुणस्तरमा वस्तुको आपूर्ति बढाउन नेपाली गुणस्तरलाई विदेशमा समेत मान्यता दिलाउन द्विपक्षीय र क्षेत्रीय सम्झौता गरिनेछ।

५)	बहुपक्षीय व्यापार व्यवस्थाअ नुरूप आन्तरिक उद्योगको संरक्षण गर्न Anti- Dumping, Countervailing, Safeguard सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था गरिनेछ।

६)	देशमा उपलब्ध र भविष्यमा विकास हुनसक्ने लागतप्रभावकारी र गुणस्तरयुक्त उत्पादनका माध्यमबाट फाइदा उठाउन बाह्यस्रोत (Outsourcing) र करार (Contract) सेवा तथा उत्पादनको माध्यमबाट अन्तर्राष्ट्रिय उत्पादन सञ्जाल (International production network) स्थापना गर्न विदेशी लगानीकर्ता र गैर-आवासीय नेपालीहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

७)	निर्यात कम्पनीहरूलाई विदेशमा सम्पर्क कार्यालय वा बिक्रीकक्ष खोल्न र विदेशी आयातकर्ता कम्पनीलाई नेपाली सेवा तथा वस्तुको प्रवर्द्धन गर्न सम्पर्क कार्यालय (liaison office) स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

८)	उपभोक्ताको हकहित संरक्षण गर्न, आन्तरिक एवं अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा स्वच्छ प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको विकास गर्नका लागि प्रतिस्पर्धा ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र उपभोक्ता संरक्षण ऐनमा समसामयिक सुधार गरिनेछ। साथै, आन्तरिक व्यापारसम्बन्धी ऐनहरू तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ।

९)	वस्तु तथा सेवा निर्यात प्रवर्द्धनका लागि निजी, गैरसरकारी एवं अनुसन्धानमूलक संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

४.१.२ कार्यनीति

१)	निर्यात व्यापार विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले प्रमुख निर्यातकर्ताहरू एवं विदेशस्थित नेपाली वस्तुका प्रमुख आयातकर्ताहरूलाई सम्मान र पुरस्कृत गर्ने व्यवस्थालाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

२) निर्यातसँग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्ध रहेका सरकारी निकाय र निजी क्षेत्रका व्यापारिक संघ-संस्थाहरू तथा उद्योग वाणिज्य संघहरूबीचको विद्यमान सञ्जाललाई बृहत् बनाई निर्यात व्यापारलाई अझ बढी प्रतिस्पर्धी र प्रभावकारी बनाइनेछ।

३) उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गर्ने निकाय, सिफारिस गर्ने निकाय, सेवा शुल्क तथा त्यसको उपयोग र अनुगमन गर्ने निकायका सम्बन्धमा कार्यविधि बनाई पारदर्शी र व्यवस्थित गरिनेछ।

४) व्यापार सहयोगसम्बन्धी नीतिगत, कानुनी र प्रक्रियागत व्यवस्थालाई थप परिमार्जन गरी अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार प्रणालीअनुरूप बनाइनेछ।

५) परराष्ट्र मन्त्रालय र विदेशस्थित नेपाली नियोगलाई आर्थिक कूटनीति, लगानी सम्भाव्यता र निर्यात प्रवर्द्धनका विविध पक्षहरूमा प्रभावकारी ढंगले परिचालन गरिनेछ।

६) नेपाली वस्तुहरूका प्रमुख आयातकर्ता देशहरू एवं नेपालसँग बढी व्यापार सम्भावना भएका देशस्थित नेपाली नियोगहरूमा वाणिज्यदूतहरू (Commercial Counsellor) खटाउने व्यवस्था गरिनेछ।

७) मुख्य भन्सार बिन्दुहरूबाट प्रदान गरिने सेवाका लागि भन्सार कार्यालयहरूमा खाद्य, गुणस्तर, कृषि, वन, पुरातत्वलगायत अन्य निकायका पूर्वाधारसहितका एकाइहरू राखी सेवा प्रदान गरिनेछ।

८) निकासीलाई सहजीकरण गर्न प्रशासनिक, प्राविधिक एवं निजी क्षेत्रका निकायहरूलाई व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानको समन्वयमा एकीकृत सेवा पुऱ्याइनेछ।

९) वस्तुगत संघसंस्था, द्विपक्षीय चेम्बरहरू र उद्योग व्यवसायीहरूको प्रतिनिधिमूलक संस्थ ाहरूको क्षमता विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१०) व्यापारसँग सम्बन्धित नीति निर्माण प्रक्रियामा निजी क्षेत्र, गैरसरकारी संस्था, विज्ञ र अनुसन्धानमूलक संस्थालाई सहभागी गराइनेछ।

४.२ प्रक्रियागत सरलीकरण तथा संस्थागत सुदृढीकरणका माध्यमबाट कारोवार लागतमा कमी ल्याउने

४.२.१ नीति

१) कारोबार लागत (Transaction cost) घटाउन निकासीजन्य उत्पादनमा उपयोग हुने कच्चा पदार्थमा लाग्ने कर तथा महसुललाई सरल, शीघ्र तथा सहज ढंगबाट फिर्ता हुने व्यवस्था मिलाइनेछ।

२) व्यापार प्रवर्द्धनका निमित्त आवश्यक सूचना संकलन, प्रशोधन र सम्प्रेषणलाई आधुनिक सूचना प्रणाली व्यवस्थापनको माध्यमबाट प्रभावकारी तुल्याइनेछ।

३) सार्क (SAARC) का सदस्य राष्ट्रहरू एवं व्यापार साझेदार मुलुकहरूसँग मिल्ने गरी नेपालको भन्सार, पारवहन र गुणस्तर प्रमाणीकरणसम्बन्धी प्रक्रिया, मापदण्ड (Standards) तथा नीति नियमहरूमा एकरूपता ल्याइनेछ।

४) पारवहनलाई सुविधायुक्त र कम खर्चिलो बनाई व्यापारको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्न सुक्खा बन्दरगाहबाट प्रदान गरिने सेवालाई प्रभावकारी बनाइनेछ।

५) नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको लागत कम गर्न पारवहन (Transit) देशहरू एवं छिमेकी मुलुकहरूको वैकल्पिक पारवहन मार्गहरू तथा बन्दरगाहहरूको भौतिक पूर्वाधार, मल्टिमोडल सुविधा, यातायातको सुविधा र लागतको अध्ययन गरी उपयुक्त पारवहन मार्गको प्रयोग गर्न सन्धि/सम्झौता गरिनेछ।

(६) उत्पादनस्तरमा लागत प्रभावकारी उपायहरू (Cost Effective Measures) अपनाउनुका साथै आपूर्तिजन्य कठिनाइ (Supply Side Constraint) हटाउन कार्यक्रम तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ।

४.२.२ कार्यनीति

१) भन्सार छुटाउने प्रक्रियालाई सरलीकृत एवं चुस्त गर्न छिमेकी राष्ट्रका भन्सारहरूसँग समेत समन्वय गरी एकीकृत भन्सार प्रणालीको विस्तार गरिनेछ।

२) अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार पद्धतिअनुरूपको भन्सार मूल्याङ्कन पद्धतिको अवलम्बन गर्दै भन्सार प्रक्रियामा सरलीकरण गरी प्रभावकारिता बढाइनेछ।

३) निकासीजन्य वस्तुहरूको गुणस्तर कायम गर्न प्रचलित आन्तरिक र अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुसार गुणस्तर निर्धारण गर्ने परिपाटी आरम्भ गरिनेछ। गुणस्तर निरीक्षण, प्रमाणीकरण र अनुगमनका लागि आवश्यक आधारशिलाको स्थापना तथा सूचना प्रवाह र दक्ष जनशक्तिको विकास गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूप तुल्याइनेछ।

४) पारवहन सेवालाई प्रभावकारी बनाउन सीमावर्ती भन्सार क्षेत्रहरूमा गोदाम सुविधा, भन्सारसम्बन्धी सूचना प्रवाहमा वृद्धि र ढुवानी एवं Clearing and Forwarding को सेवा विस्तार गरिनेछ।

५) सीमा तथा अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलस्थित प्रमुख भन्सार कार्यालयहरूमा नापतौल मेसिन, एक्स-रे मेसिन, ल्याबोरेटरी, कम्प्युटर डाटा व्यवस्थापन तथा शीत भण्डारको व्यवस्था गरिनेछ।

६) निर्यातक फर्महरूको नवीकरण, निर्यातजन्य उद्योगहरूले पैठारी गर्ने कच्चा पदार्थको भन्सार महसुलसम्बन्धी प्रक्रिया, निकासी भएका वस्तुहरूको भन्सार महसुल फिर्ता, मूल्य अभिवृद्धि करसम्बन्धी व्यवस्था, निर्यात अर्डरको लागि नमुना (sample) लिने दिने व्यवस्थालाई सरल, निर्यातसहयोगी, छिटोछरितो र लागतप्रभावी हुने किसिमको बनाइनेछ।

७) निर्यात प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक पर्ने बजारसम्बन्धी सूचनाको संकलन, प्रशोधन एवं वितरण कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानलाई थप वित्तीय, मानवीय र अन्य आवश्यकीय टेवासहितको स्रोतसाधन उपलब्ध गराइनेछ।

८) पुरातात्वीक तथा धार्मिक महत्वका वस्तु, विस्फोटक पदार्थ, वातावरण र वन्यजन्तु संरक्षणसम्बन्धी वस्तु र विभिन्न नेपाल पक्ष भएका सन्धिसम्झौता तथा कन्भेन्सनले बन्देज गरेका वस्तुहरूबाहेक अरू सम्पूर्ण वस्तुको निकासी खुला गरिनेछ।

४.३ वैदेशिक व्यापारसँग सम्बन्धित नीतिगत, संस्थागत तथा भौतिक संरचनाको विकास गर्ने

४.३.१ नीति

१) निकासीलाई आर्थिक उन्नतिको आधारशिलाको रूपमा विकास गर्नका लागि विद्यमान निकासी पैठारी नियन्त्रण ऐनलाई प्रतिस्थापन गरी नयाँ ऐनको तर्जुमा गरिनेछ ।

२) अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा प्रत्यक्ष भूमिका निर्वाह गर्ने सरकारी निकायहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

३) सुख्खा बन्दरगाह, शीत भण्डार, कन्टेनर फ्रेट स्टेसन, सडकलगायतका भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डअनुरूप गरिनेछ । साथै विद्यमान संरचनाको स्तरोन्नति गरिनेछ ।

४) छिमेकी मुलुकहरूबीचको स्थलगत व्यापारबाट समुचित लाभ प्राप्त गर्न भौतिक पूर्वाधारको विकास तथा सुधारका लागि पहल गरिनेछ ।

५) विश्वविद्यालयहरूको वाणिज्य र अर्थशास्त्रका पाठ् यक्रमहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार, क्षेत्रीय व्यापार सन्धिसम्झौताहरू र तिनका मुख्य प्रावधान, निर्यात प्रवर्द्धन आदि विषयहरू समावेश गर्न पहल गरिनेछ ।

६) निजी क्षेत्रको योगदानसमेत निश्चित गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेला आयोजना गर्न र मेलामा भाग लिन सहयोग गरिनेछ ।

४.३.२ कार्यनीति

१) विश्व व्यापार संगठन तथा प्रचलित अन्तर्राष्ट्रिय प्रावधानसँग सम्बन्धित खास गरेर बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण (TRIPS), स्यानिटरी र फाइटो स्यानिटरी (SPS) र वस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तर र गुणस्तरीय प्रमाणीकरण, भन्सार प्रक्रिया आदिबारे सरकारी र निजी क्षेत्रका जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२) उत्तर र दक्षिणतर्फका व्यापारिक नाकाहरूलाई रेलमार्ग तथा फराकिला राजमार्गबाट जोड्न अध्ययन गराइनुका साथै विद्यमान उत्तर-दक्षिण सडक मार्गहरूको सुधार र स्तरोन्नति गरिनेछ ।

३) दक्षिण एसियाका भारत, नेपाल, बंगलादेश र भुटानलाई जोड्ने अन्तर्राष्ट्रियस्तरको यातायात मार्गसहितको उपक्षेत्रीय विकास अवधारणा (Growth Quadrangle) लाई सम्बद्ध पक्षहरूको परामर्शमा अघि बढाउन पहल गरिनेछ।

४) भारत र चीनबीचको स्थलमार्गबाट हुने द्विपक्षीय व्यापारमा नेपाललाई पारवहनबिन्दुको रूपमा विकास गर्ने उद्देश्यबाट पहिचान गरिएका मुख्य भन्सार नाकाहरूमा पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ।

५) काठमाण्डौको अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलको कार्गो कम्प्लेक्सलाई सुव्यवस्थित गर्ने र अन्य मुलुकका कार्गो विमानहरूको उडानमा वृद्धि गर्न पहल गरिनेछ।

६) नेपालगञ्ज, रसुवा तथा तातोपानी लगायतका अन्य सम्भावित स्थानहरूमा सुक्खा बन्दरगाह निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

७) औद्योगिक एवं वैदेशिक व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य लिई निजी क्षेत्रसमेतको सहभागितामा काठमाण्डौमा एउटा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको प्रदर्शनीस्थल निर्माण गरिनेछ।

४.४ बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण तथा सेवा निकासी अभिवृद्धिका लागि नीतिगत तथा संस्थागत संरचना तयार गर्ने

४.४.१ नीति

१) बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण र सेवा व्यापारको विस्तारका लागि कार्ययोजना बनाई लागू गरिनेछ।

२) द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार सम्झौताअनुकूल हुने गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली वस्तुको संरक्षणका लागि कानुनी व्यवस्था गरिनेछ।

४.४.२ कार्यनीति

१) वस्तु तथा सेवाको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पहुँच बढाउन विदेशस्थित कूटनैतिक नियोगहरूलाई Trade Intelligence को रूपमा कार्य गर्ने गरी क्रियाशील तुल्याइनेछ।

२) प्रमुख निकासी वस्तुको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बौद्धिक सम्पत्ति अधिकारको संरक्षण गर्न सघाइनेछ । TRIPS अन्तर्गत हस्तकला, चिया, कफी, गलैंचा, पस्मिना, मह आदिजस्ता निकासीजन्य वस्तुको भौगोलिक सङ्केतीकरण (Geographical Indication) सम्बन्धी अधिकार कायम गर्न पहल गरिनेछ ।

३) वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयको अग्रसरतामा उद्योग, कृषि, वन, संस्कृति र विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयहरू एवं नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ र सोअन्तर्गतका वस्तुगत संघहरूसमेतको सहभागितामा समिति बनाई बौद्धिक सम्पत्तिको विविध पक्षमा समेत कार्यनीति तय गरिनेछ ।

४) विश्व व्यापार संगठन र क्षेत्रीय व्यापार सम्झौताहरूमा भएको प्रावधान अनुरूपका सेवाहरूको निकासी र खास गरी चौथो मोड (Mode 4) अन्तर्गतको सेवा व्यापार विस्तार गर्न दक्ष जनशक्ति तयार गर्न प्राथमिकता दिइनेछ ।

५) निर्यातयोग्य वस्तु र बजारको विकासका लागि प्रभावकारी भूमिका खेल्न सक्ने गरी आवश्यक सांगठनिक संरचनासहितको व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठान (Trade Promotion Institute) नामको स्वायत्त संस्था स्थापना गरी हालको व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रलाई सोही संस्थाभित्र विलय (Merge) गरिनेछ ।

६) नेपाली परम्परागत सीप, कौशल, वस्तु उत्पादन गर्ने प्रक्रिया र उत्पादित वस्तुको बौद्धिक सम्पत्ति अधिकार (TRIPS) को संरक्षण गरिनेछ ।

४.५ निर्यातमूलक उद्योगलाई थप प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने

४.५.१ नीति

१) निर्यातमूलक उद्योगहरूलाई चाहिने कच्चा पदार्थ, औद्योगिक मेसिनरी आदिको आयातमा सरल प्रक्रिया अपनाइनेछ ।

२) देशभित्र कच्चा पदार्थ उपलब्ध हुने वस्तुहरूको स्वदेशमै उत्पादन गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

३) वाणिज्य नीतिको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन कृषि, वनलगायतका क्षेत्रगत नीतिहरूबीच समन्वय गरिनेछ ।

४) प्रशोधन नगरी निकासी भइरहेका प्राथमिक वस्तुहरूको मूल्य अभिवृद्धि (value addition) गरी निकासी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

५) निकासीमा निर्यात सेवा शुल्कबाहेक भन्सार महसुल, अन्तःशुल्क र मूल्य अभिवृद्धि कर लगाइने छैन ।

६) निजी र सहकारी क्षेत्रलाई निर्यात प्रवर्द्धन गृह स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

७) निकासीमा वित्तीय साधनको प्रवाह बढाउन export credit guarantee scheme लागू गरिनेछ ।

८) निकासीमूलक उद्योगको संवेदनशीलतालाई ध्यानमा राखी तालाबन्दी तथा हडतालजस्ता क्रियाकलाप हुन नदिन सम्बद्ध पक्षको सहमतिमा विशेष उपायहरू अपनाइनेछ ।

९) उत्पादन लिन लामो समय लाग्ने चिया, कफी, फलफूल, जडीबुटी, मसलाका बोट, रिट्ठा, टिमुरजस्ता वनपैदावारको लागि व्यावसायिक खेती गर्न लिजमा जग्गा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

४.५.२ कार्यनीति

१) हस्तकला, जडीबुटी, मह, चिया, दूध, माछा, मासु, तरकारी र अन्य अर्धप्रशोधित वस्तुलाई प्रशोधन केन्द्रसम्म ल्याउन र भण्डारण गर्न सहयोग पुऱ्याउन निजी क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रको संलग्नतामा वस्तु विकास कोष (Product Development Fund) को स्थापना गरिनेछ ।

२) प्रमुख निकासीजन्य वस्तुहरूको गुणस्तरमा सुधार र वस्तु विकास तथा विविधीकरण गर्न निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा एकीकृत प्राविधिक संस्थाको स्थापना गरिनेछ ।

३) निर्यातमूलक वस्तु उत्पादनका लागि प्रयोग गरिने कच्चा पदार्थ, सहायक कच्चा पदार्थ, प्याकिङ मेटेरियल र माध्यमिक वस्तु आयातमा बैंक ग्यारेन्टीमा Bonded Warehouse को सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।

४) निर्यातमूलक उद्योगले आयात गरेको वा स्थानीयस्तरमा खरिद गरेको कच्चा पदार्थ वा सहायक कच्चा पदार्थमा लागेको कर महसुलहरू निर्यात परिमाणको आधारमा निकासीकर्तालाई फिर्ता दिइनेछ।

५) निर्यात प्रवर्द्धनका लागि निर्यात प्रवर्द्धन गृह (Export Trading House), सहकारी संस्था वा निजी कम्पनीको रूपमा स्थापना गरी सञ्चालन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। यसरी निर्यात प्रवर्द्धन गृह स्थापना गर्दा आर्थिक विकासमा क्षेत्रीय सन्तुलन कायम गर्न विशेष ध्यान पुऱ्याइनेछ।

६) स्थानीय उद्योगसँग निर्यातमूलक उद्योगले करार गरी खरिद गरेका वस्तु निर्यात भएपश्चात् निर्यात परिमाणको आधारमा मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क करारमा उत्पादन गर्ने कम्पनीलाई फिर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

७) मुख्य निकासी वस्तु-तयारी पोशाक, गलैंचा र हस्तकलाको निकासी बढाउन वस्तु विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। साथै, चिया, कफी, तरकारीको बीउ, जडीबुटी र कृषि एवं दुग्धजन्य तथा गैरकाष्ठ वनजन्य वस्तुको निकासी बढाउन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। साथै, निकासीजन्य थप नयाँ वस्तुको पहिचान र प्रवर्द्धन गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८) निर्यात हुने वस्तु र सोको उत्पादनको लागि चाहिने कच्चा पदार्थ मुलुकभित्र ओसारपसार गर्दा कुनै किसिमको शुल्क लाग्ने छैन।

४.६ द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार अभिवृद्धिका अवसरहरूलाई उपयोग गरी बजार विस्तार गर्ने

४.६.१ नीति

१) नेपालको निकासी व्यापारको पहुँच अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विस्तार गर्न अमेरिका, युरोपियन युनियनलगायत तुलनात्मक रूपमा बढी व्यापारिक सम्भावना भएका मुलुकहरूसँग र थप क्षेत्रीय व्यापार संगठनहरूसँग स्वतन्त्र व्यापार क्षेत्र (Free Trade Area) सम्बन्धी सम्झौता गर्न पहल गरिनेछ।

२) द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सन्धि/सम्झौताहरूले उपलब्ध गराएका अवसरहरूको उपयोग गर्न समान व्यापार स्वार्थ भएका अन्य मुलुकहरूसँग सहकार्य गरिनेछ।

३) अति कम विकसित खास गरी भूपरिवेष्ठित मुलुकको हैसियतले द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सन्धि/सम्झौताहरूले उपलब्ध गराएको सुविधाहरूको अधिकतम उपयोग गर्नेतर्फ पहल गरिनेछ।

४.६.२ कार्यनीति

१) अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको प्रवृत्ति, वर्तमान र भावी दिशा र नेपालले सो सन्दर्भमा लिनुपर्ने नीतिगत कदमहरूबारे निष्कर्षमा पुग्न निजी, सरकारी र विज्ञहरूको सहभागितामा एक स्थायी व्यापार नीति विश्लेषण संयन्त्र (Trade Policy Analytical Wing) को स्थापना गरिनेछ।

२) व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानलाई अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धमा स्रोतकेन्द्रको रूपमा विकास गरी द्विपक्षीय, क्षेत्रीय तथा बहुपक्षीय व्यापार सन्धि/ सम्झौताहरूबाट उत्पन्न चुनौती र अवसरहरू एवं तिनका प्रावधानबारे सूचना प्रवाह गराउने व्यवस्था गरिनेछ।

४.७ निकासी प्रवर्द्धनका लागि विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूको स्थापना गर्ने

४.७.१ नीति

१) निकासी प्रवर्द्धन गर्न भौतिक पूर्वाधार सहितको निर्यात प्रशोधन क्षेत्र तथा विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूको स्थापना गरिनेछ।

२) विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूमा स्थापित उद्योगहरूलाई थप सुविधा तथा सहुलियतलगायत लचिलो श्रम नीतिसहितको कानुन ल्याइनेछ।

४.७.२ कार्यनीति

१) निर्यातयोग्य वस्तुहरूको उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गर्न विद्यमान सुख्खा बन्दरगाहनजिक विशेष आर्थिक क्षेत्रहरू (Special Economic Zones) को स्थापना गरिनेछ।

२) भैरहवामा निर्माणाधीन निर्यात प्रशोधन क्षेत्र र प्रस्तावित वीरगञ्ज विशेष आर्थिक क्षेत्रको आसपासका क्षेत्रमा निकासीजन्य उद्योगहरूलाई कच्चा र अर्धप्रशोधित वस्तु उपलब्ध गराउने प्रकृतिका उद्योगहरू (ancilliary industries) स्थापना गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३) प्रभावकारी रूपमा उपयोगमा आउन नसकेका राजविराज, बुटवल र नेपालगञ्जमा रहेका औद्योगिक क्षेत्रहरूलाई वस्तुगत विशेष आर्थिक क्षेत्रको रूपमा उपयोग गर्न पहल गरिनेछ ।

४) नेपाललाई पारवहन बिन्दुको रूपमा विकास गर्ने क्रममा मुलुकको उत्तरी तथा दक्षिणी भेगका सम्भाव्य स्थानहरूमा विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापनाको लागि अध्ययन गराइनेछ ।

५) विशेष आर्थिक क्षेत्रको लागि आयात, प्रशोधन, मूल्य अभिवृद्धि, निकासी, आन्तरिक बिक्री, कर महसुलसम्बन्धी एकीकृत निर्देशिका लागू गरिनेछ ।

६) वस्तु विकास कार्यक्रमका लागि गठित बोर्ड, समितिजस्ता निकायको व्यापार क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

४.८ वाणिज्य क्षेत्रमा रोजगारमूलक सीप र उद्यमशीलताको विकास गर्ने

४.८.१ नीति

१) वाणिज्य क्षेत्रमा आय तथा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गरी जनताको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउन उद्यमशीलता विकास, रोजगारमूलक सीप एवं व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धिमा जोड दिइनेछ ।

२) प्रमुख निकासीजन्य वस्तुहरूको प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धि गरी निकासीका साथै रोजगारीका अवसरहरू बढाउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

४.८.२ कार्यनीति

१) स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित निकासीजन्य वस्तुहरूको उत्पादन गर्ने उद्योगहरूमा नयाँ प्रविधि अपनाउन र उत्पादन प्रक्रियामा सुधार गर्न निकासी प्रवर्द्धन कोषको उपयोग गरिनेछ ।

२) कृषिजन्य उत्पादनमा विविधताको अवसरलाई उपयोग गरी त्यस्ता वस्तुहरूको उत्पादन एवं प्रशोधन अन्तर्राष्ट्रिय मागबमोजिमको तुल्याउन प्याकिङ, स्टोरिङ र प्रमाणीकरणमा सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

३) निकासीयोग्य कृषिजन्य वस्तुमा लगानी आकर्षित गरी व्यावसायिक खेतीद्वारा बृहत् स्तरमा उत्पादन एवं बजारको प्रवर्द्धन गर्न करार तथा सहकारी कृषि प्रणालीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

४) निकासी व्यापार प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्रसमेतको सहभागितामा उद्यमशीलता र सीप विकासका तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् ।

५) वैदेशिक व्यापारको क्षेत्रमा दक्ष एवं कुशल जनशक्ति तयार गर्न शैक्षिक संस्थाहरूसँग आवश्यक सहकार्य गरिनेछ ।

४.९ सेवा व्यापार प्रवर्द्धन गरी आय र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गर्ने

४.९.१ नीति

१) सेवा व्यापारका विशेष क्षेत्रहरू (Thrust Areas) पहिचान गरी सोको प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

२) सेवा व्यापारलाई सहज, सरल र प्रभावकारी बनाउन संस्थागत संयन्त्रको निर्माण गरी प्रक्रियागत सरलीकरणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३) सेवा व्यापारका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई अग्रणी भूमिका खेल्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

४.९.२ कार्यनीति

१) पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य र सूचना प्रविधिजस्ता सेवाका क्षेत्रहरूलाई विशेष सेवा क्षेत्रको रूपमा विकास र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२) विशेष सेवा क्षेत्रहरूको प्रवर्द्धनका लागि क्षेत्रगत निकायहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।

३) विशेष सेवा क्षेत्रहरूको व्यवस्थालाई बजारको मागअनुसार सेवा पुऱ्याउन सक्ने गरी पुनरावलोकन गर्दै लगिनेछ ।

४) सेवा व्यापारको प्रवर्द्धनको लागि निजी क्षेत्र समेतको सहभागितामा वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय अन्तर्गत छुट्टै सेवा व्यापार प्रवर्द्धन परिषद् (Service Trade Promotion Council) गठन गरिनेछ। सो परिषद्ले सेवा व्यापार प्रवर्द्धनका लागि सहजकर्ता र उत्प्रेरकको भूमिका निर्वाह गर्नेछ।

५) सेवा व्यापारको प्रवर्द्धनको लागि सम्बधित मन्त्रालयहरू मार्फत विद्यमान कानूनहरूको परिमार्जन र आवश्यकता अनुसार नयाँ कानूनहरूको तर्जुमा गरिनेछ।

६) सेवा व्यापार क्षेत्रको प्रवर्द्धनमा निजीक्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्न आवश्यकता अनुसार स्वदेशी तथा विदेशी स्रोतको परिचालन गरिनेछ।

४.१० विशेष क्षेत्रहरू (Special thrust areas) को विकास गर्ने

४.१०.१ नीति

१) समुदायमा आधारित सीप र कौशलको प्रयोग गरी निकासीजन्य हस्तकलाका सामान उत्पादन गर्न स्थानीय निकायको सहभागितामा विशेष क्षेत्रहरू (Special thrust areas) को पहिचान तथा विकास गरी त्यस्ता वस्तुको गुणस्तर सुधारको लागि सहयोग पुऱ्याइनेछ।

२) स्थानीय निकायहरूसमेतको सहभागितामा स्थापना र सञ्चालन गरिने सहकारी संस्था वा निकासी व्यापार गृहको भूमिका सुनिश्चित गरिनेछ।

४.१०.२ कार्यनीति

१) स्थानीय निकायको अगुवाइमा स्थापित औद्योगिक ग्रामहरूको क्षमता विकास, वस्तु विकास, गुणस्तर सुधार र बजारका लागि सहयोग पुऱ्याइनेछ।

२) ग्रामीण क्षेत्रमा रोजगारी र आय आर्जनका अवसरहरूको सिर्जना गर्न कृषि तथा गैरकाष्ठ वनजन्यजस्ता क्षेत्रहरू (Special तजचगकत areas)को प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ। यस्ता क्षेत्रबाट गरिने उत्पादनको ओसारपसारमा कुनै पनि स्थानीय कर तथा शुल्क नलाग्ने व्यवस्था गरिनेछ।

३) पर्यटकहरूलाई हस्तकलाका सामानको बिक्री बढाउन निकासी व्यापार गृहहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने र पर्यटकको आगमन हुने मुख्य सहरहरूमा पर्यटन विकास बोर्डमार्फत स्थायी प्रदर्शनी तथा बिक्री कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।

४) औद्योगिक ग्रामको व्यवस्थापन र सञ्चालनमा स्थानीय निकाय, सहकारी संस्था तथा निकासी व्यापार गृहलाई संलग्न गराइनेछ ।

५) कृषिजन्य, वनजन्य, घरेलु उद्योगका उत्पादन, आयुर्वेदिक उत्पादनहरूको निकासीमा सहकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४.११ निकासीजन्य तुलनात्मक लाभका नयाँ वस्तुहरूको पहिचान, छनोट उत्पादन र व्यापारको प्रवर्द्धन गर्ने

४.११.१ नीति

१) तुलनात्मक लाभका वस्तुहरूको पहिचान, छनोट र उत्पादन एवं अन्तर्राष्ट्रिय बजार पहुँचका लागि विशेष एकीकृत कार्यक्रमको कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२) स्थापित निर्यातमूलक वस्तुहरूको उत्पादन क्षमता र गुणस्तर वृद्धि गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

४.११.२ कार्यनीति

१) निर्यातजन्य वस्तुहरूको उत्पादन क्षमता र गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने सीप, पूँजी, प्रविधि आदि उपलब्ध गराउन आवश्यक सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

२) कृषि, वनजन्य, हस्तकला तथा स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित निर्यातजन्य वस्तु उत्पादनस्थलदेखि अन्तर्राष्ट्रिय बजारसम्म पुऱ्याउनका लागि निजी क्षेत्रसमेतको सहभागिता रहने गरी निर्यात प्रवर्द्धन कोषबाट सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

३) सिँचाई, कृषियन्त्र, मल, बीउ, उन्नत जातका पशुपंक्षीको आपूर्तिबाट कृषिक्षेत्रको उत्पादकत्व बढाई व्यावसायिक कृषि, पशु र गैरकाष्ठ वनजन्य उत्पादनमा जोड दिइनेछ ।

४) निकासीजन्य उत्पादनहरूको मूल्य शृङ्खला (value chain), लागत प्रभावकारिता र गुणस्तरमा सुधार गरिनेछ।

५) विश्वबजारको मागअनुरूपका नयाँ निकासीजन्य वस्तुहरूको पहिचान एवं प्रवर्द्धन गर्न विद्यमान संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

४.१२ निर्यातजन्य उद्योगलाई आन्तरिक बजारसँग आबद्ध गर्ने

४.१२.१ नीति तथा कार्यनीति

१) उद्योगले निर्यात गर्ने उद्देश्यले उत्पादन गर्ने वस्तु र सेवाको केही हिस्सा आन्तरिक बजारमा समेत खपत हुने वातावरण बनाई उद्योगको दिगो विकास गरिनेछ।

२) निर्यात प्रशोधन क्षेत्रमा स्थापित उद्योगहरूले तोकिएको निश्चित परिमाणमा आफ्नो उत्पादन आन्तरिक बजारमा बिक्री गर्न पाउने व्यवस्था गरिनेछ।

३) स्वदेशमा उत्पादित वस्तुहरूको देशभित्रै उपभोग बढाउन सरकारी निकायहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

४.१३ स्वदेशभित्रै खपत हुने गरी उत्पादन गरिएका वस्तु वा सेवाको विस्तार गरी निर्यात गर्न प्रोत्साहन गर्ने

४.१३.१ नीति तथा कार्यनीति

१) स्वदेशमा उत्पादित वस्तु वा सेवाको उत्पादन एवं उत्पादकत्व र गुणस्तरमा सुधार गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

२) निर्यात प्रोत्साहन गर्न त्यस्ता वस्तु वा सेवाको लागि सम्भाव्य बजारहरूको खोजी गरिनेछ।

३) उत्पादित वस्तु वा सेवाको बजार पहुँच सहज तुल्याउन यातायात एवं पूर्वाधार विकासमा जोड दिइनेछ।

५. संस्थागत व्यवस्था

५.१. बोर्ड अफ ट्रेड (Board of Trade)

५.१.१ व्यापार प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन, व्यापार सहजीकरण गर्न एवं नीतिको अनुगमन एवं अन्तर-निकाय समन्वय

गर्न निजी क्षेत्रसमेतको सहभागितामा केन्द्रीयस्तरमा देहायबमोजिमको Board of Trade गठन गरिनेछ

वाणिज्य मन्त्री / राज्यमन्त्री	अध्यक्ष
वाणिज्य सहायक मन्त्री	सदस्य
सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (वाणिज्य हेर्ने)	सदस्य
गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैंक	सदस्य
सचिव, वाणिज्य मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, उद्योग मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, शिक्षा मन्त्रालय	सदस्य
सचिव, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	सदस्य
अध्यक्ष, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ (FNCCI)	सदस्य
अध्यक्ष, नेपाल चेम्बर अफ कमर्स	सदस्य
अध्यक्ष, नेपाल उद्योग परिसंघ (CNI)	सदस्य
अध्यक्ष, राष्ट्रिय उद्योग व्यापार संगठन	सदस्य
नेपालबाट सबैभन्दा बढी मात्रामा वस्तु निर्यात हुने मुलुकसँग सम्बन्धित द्विपक्षीय चेम्बर अफ कमर्सका अध्यक्ष	सदस्य
कार्यकारी निर्देशक, व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठान	सदस्य
वाणिज्य वा भुक्तानी सन्तुलन विषयमा विशेषज्ञता हासिल गरेका विश्वविद्यालय केन्द्रीय विभागस्तरका प्राध्यापक वा सहप्राध्यापक मध्येबाट मनोनीत विज्ञ २ जना	सदस्य
वाणिज्य मन्त्रीबाट मनोनीत उद्योग वाणिज्य क्षेत्रका व्यक्तित्व तथा विज्ञ ४ जना	सदस्य

महानिर्देशक, वाणिज्य विभाग सदस्य-सचिव

५.१.२ बोर्डले कुनै व्यक्ति वा विज्ञलाई बैठकमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ। नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी बोर्डको सदस्यहरूको थपघट हेरफेर गर्न सक्नेछ। बोर्डको बैठक कम्तीमा दुई महिनामा एक पटक बस्नेछ र बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि बोर्डले तय गरेबमोजिम हुनेछ।

५.१.३ बोर्डको मुख्य काम वाणिज्य नीतिको कार्यान्वयनमा समन्वय गर्ने, नीति परिमार्जनको लागि सरकारलाई सिफारिस गर्ने र खुला तथा उदार व्यापार नीति कार्यान्वयनमा परेको बाधा-व्यवधान हटाउन सरकारलाई सुझाव दिने हुनेछ।

५.१.४ निकासी पैठारी व्यापार कार्यान्वयनमा देखिएका बाधा-व्यवधानहरू सुल्झाउन निर्णय गर्ने।

५.१.५ व्यापार सहजीकरणका लागि आवश्यक पर्ने अन्य कार्यहरू गर्ने।

५.२ **व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठान** (Trade Promotion Institute)

५.२.१ हालको व्यापार तथा निकासी प्रवर्द्धन केन्द्रलाई बजारको माग अनुरूपको सेवा दिन सक्ने स्वायत्त संस्थाको रूपमा व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानमा परिणत गरिनेछ।

५.२.२ प्रतिष्ठानले व्यापारसम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान, निकासी प्रवर्द्धन, वस्तु विकास र जनशक्ति विकाससम्बन्धी कार्य गर्नेछ।

५.२.३ प्रतिष्ठानले व्यापार प्रवर्द्धनका लागि आन्तरिक एवं बाह्य सूचना एवं जानकारीका साथै व्यापारसम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, विश्लेषण तथा सूचना सम्प्रेषण गर्ने मुख्य संयन्त्रको रूपमा काम गर्नेछ।

५.२.४ प्रतिष्ठानको व्यवस्थापन तथा सञ्चालनमा निजी क्षेत्रका व्यापारिक एवं व्यावसायिक संघ संस्थाहरूलाई संलग्न गराइनेछ। केन्द्रलाई दिगो रूपमा सञ्चालन गर्न सरकार र निजी क्षेत्रबाट स्रोतको व्यवस्था मिलाइनेछ।

५.२.५ प्रतिष्ठानले व्यापार मेला तथा प्रदर्शनीको आयोजना गर्ने एवं आयोजित त्यस्ता मेला प्रदर्शनीमा सहभागितासम्बन्धी कार्यमा समन्वय गर्नेछ।

५.३ विशेष आर्थिक क्षेत्र र निर्यात प्रशोधन क्षेत्र

५.३.१ निकासी व्यापार बढाउनका लागि आवश्यक पूर्वाधार सेवासहितको विशेष आर्थिक क्षेत्र र निर्यात प्रशोधन क्षेत्रको स्थापना गरिनेछ।

५.३.२ यसको स्थापना र सञ्चालनका लागि छुट्टै कानुनको व्यवस्था गरिनेछ।

५.३.३ विशेष आर्थिक क्षेत्र र निर्यात प्रशोधन क्षेत्रको विकास, स्थापना तथा सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहित गरिनेछ।

६. वैदेशिक व्यापार प्रवर्द्धन कार्यक्रम

६.१. पारवहन तथा लजिस्टिक कार्यक्रम

निर्यात व्यवसायको सञ्चालन लागतलाई कम गरी बढी प्रतिस्पर्धी बनाउन निम्न कार्यहरू गरिनेछ :-

६.१.१ स्थापित भइकेका सुख्खा बन्दरगाहहरूको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि मल्टिमोडल यातायात प्रणाली सम्बन्धी ऐन कानूनलाई तत्काल लागू गरिनेछ।

६.१.२ विद्यमान नेपाल-भारत रेल सम्झौतामा पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ। साथै, अन्य सम्भावित बिन्दुहरूमा समेत रेल सेवा विस्तार गर्न पहल गरिनेछ।

६.१.३ भन्सार सुदृढीकरणका लागि लागू गरिएको विद्युतीय सूचना प्रविधिको विस्तार गरी थप मोड्युलहरू (Module) प्रयोगमा ल्याइनेछ र सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि भन्सार कर्मचारीलाई आवश्यक तालिम प्रदान गरिनेछ।

६.१.४ द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार प्रावधान अनुसार गुणस्तर निर्धारण र जाँच एवं गुणस्तर प्रमाणीकरण र Conformity assessment का लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार र दक्ष जनशक्ति विकास गरी निर्यातजन्य वस्तुहरूको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा सहजरूपमा पहुँच बढाइनेछ।

६.१.५ नेपाल राज्यभित्र स्थापना भएका र हुने सुख्खा बन्दरगाह, कन्टेनर फ्रेट स्टेशन, एकीकृत भन्सार बिन्दु (ICP) को सञ्चालन र व्यवस्थापनको नियमन गर्न इन्टरमोडल यातायात प्राधिकरणको स्थापना गरिनेछ।

६.२. निर्यात प्रशोधन तथा विशेष आर्थिक क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम

निर्यात व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी बनाउन हाल निर्मित सुख्खा बन्दरगाह क्षेत्रहरूको नजिक निजी क्षेत्रको संलग्नतामा निर्यात प्रशोधन क्षेत्रहरूको स्थापनाका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ। यस्ता क्षेत्रको स्थापनाका लागि देहायअनुसारको व्यवस्था गरिनेछ :

६.२.१ उत्पादित वस्तुको तोकिएको अंश निकासी हुने गरी निर्यात प्रशोधन क्षेत्रमा उद्योग स्थापना गर्न चाहेमा त्यस्ता उद्योग स्थापनाका लागि स्वीकृति दिइनेछ।

६.२.२ निर्यात प्रशोधन क्षेत्रहरू/विशेष आर्थिक क्षेत्रहरूमा कार्पेट ग्राम, हस्तकला ग्राम तथा गार्मेन्ट प्रशोधन क्षेत्र (GPZ) स्थापना गर्न प्राथमिकता दिइनेछ।

६.२.३ निर्यात प्रशोधन क्षेत्रमा स्थापित उद्योगहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न श्रम ऐन लचिलो बनाइनेछ।

६.२.४ निर्यात प्रशोधन क्षेत्रको लागि आयात, प्रशोधन, मूल्य अभिवृद्धि र निर्यातसम्बन्धी एकीकृत निर्देशिका बनाई लागू गरिनेछ।

६.३. प्रचार प्रसार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम

६.३.१ विश्व व्यापार संगठनको प्रावधानअनुसार Sanitary & Phytosanitary, Technical Barriers to Trade र Trade in Services सम्बन्धी सूचना प्रवाह र सोधपुछसम्बन्धी विद्यमान National Inquiry Point हरूलाई सुदृढ बनाइनेछ। वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले त्यस्ता Inquiry Point हरूको समन्वय गर्नेछ।

६.३.२ निर्यात प्रवर्द्धन गर्नका लागि विदेशी व्यापार मेलामा सहभागी हुँदा सामानको झन्झट मुक्त ओसारपसार गर्न सघाउ पुगोस् भन्ने उद्देश्यले ATA-CARNET को सदस्यता लिन पहल गरिनेछ।

६.४. जनशक्ति विकास कार्यक्रम

६.४.१ द्विपक्षीय, क्षेत्रीय र बहुपक्षीय व्यापार सन्धि/सम्झौताहरूको जटिलतालाई ध्यान दिई वस्तु एवं बजार विकास, गुणस्तर सुधारलगायत व्यापार सन्धि/सम्झौताहरूका बारेमा वार्ता गर्न सक्ने क्षमतायुक्त जनशक्ति तयार गरिनेछ।

६.४.२ अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारसँग सम्बन्धित खास गरेर बौद्धिक सम्पत्तिका संरक्षण (TRIPS), Sanitary and Phytosanitary र व्यापारमा प्राविधिक अवरोध (TBT), भन्सार मूल्याङ्कन तथा प्रक्रियाका बारेमा सरकारी एवं निजी क्षेत्रका सम्बन्धित संस्थाका व्यक्तिलाई तालिम दिइनेछ ।

७. प्रक्रियागत सरलीकरण र व्यवस्था

७.१. इजाजत-पत्रसम्बन्धी प्रक्रिया

७.१.१ पैठारीको निमित्त बन्देज र परिमाणात्मक बन्देज लगाइएका वस्तुहरूबाहेक अरू वस्तु बैंकिङ प्रणालीमार्फत आयात गर्दा इजाजत-पत्र चाहिने छैन ।

७.१.२ निकासीका निमित्त बन्देज लागेका वस्तु बाहेक अरू वस्तुको निकासी खुला गरिएको छ ।

७.१.३ निकासी वा पैठारीको इजाजत चाहिने अवस्थामा वाणिज्य विभागले इजाजतपत्र दिनेछ ।

७.२. कर, भन्सार तथा महसुलसम्बन्धी व्यवस्था

७.२.१ निर्यात वस्तु र यसको उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ तथा सहायक कच्चा पदार्थहरू मुलुकभित्र ओसारपसार गर्दा स्थानीय कर लाग्ने छैन ।

७.२.२ विदेशी क्रेताले नेपाली निर्यातकर्तालाई निर्यात अर्डरका लागि पठाएको नमूना (Samples) वस्तुमा भन्सार महसुल लगाइने छैन ।

७.२.३ निर्यातित वस्तुहरू विदेशी आयातकर्तालाई अमान्य भई फिर्ता भएका अवस्थामा निर्यात भएको प्रमाणित गर्ने कागजातहरूको आधारमा त्यस्ता वस्तुहरूमा भन्सार महसुल र VAT नलाग्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

७.२.४ पैठारी भएका कच्चा पदार्थ तथा सहायक कच्चा पदार्थहरूबाट उत्पादित वस्तु निर्यात भएमा आयातमा तिरेको भन्सार कर फिर्ता हुनेछ । बैंक ग्यारेन्टी राखेकोमा सम्बन्धित भन्सार कार्यालयले फुकुवा गर्नेछ ।

७.३. जि.एस.पी. (Generalized System of Preferences) सम्बन्धी व्यवस्था

७.३.१ जि.एस.पी. सुविधाका सम्बन्धमा नियमित रूपमा व्यवसायीहरूलाई व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानले जानकारी गराउनेछ ।

७.३.२ जि.एस.पी. सिफारिस गर्ने निकाय, कार्यविधि र सोसम्बन्धी सेवाशुल्क वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले तोक्नेछ ।

७.३.३ जि.एस.पी. सिफारिस सेवाशुल्कबाट प्राप्त रकमलाई निर्यात वस्तु विकास, गुणस्तर सुधार र निर्यात प्रवर्द्धनमा खर्च गरिनेछ ।

७.३.४ जि.एस.पी.को रेकर्ड राख्ने र कार्यान्वयन गर्ने काम व्यापार प्रवर्द्धन प्रतिष्ठानले गर्नेछ ।

७.४. उत्पत्तिको प्रमाणपत्रसम्बन्धी व्यवस्था

७.४.१ वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले उत्पत्तिको प्रमाणपत्र (Certificate of origin) जारी गर्ने निकाय र यसमा लगाइने सेवाशुल्कसम्बन्धी निर्णय गर्नेछ ।

७.४.२ उत्पत्तिको प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने कार्यविधि वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले सार्वजनिक गर्नेछ ।

७.४.३ उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गरेबापत प्राप्त हुने रकमलाई जारी गर्ने निकायले निर्यात वस्तु विकास र प्रवर्द्धन कार्यमा खर्च गर्नुपर्नेछ ।

७.४.४ उत्पत्तिको प्रमाणपत्रसम्बन्धी अनुगमन वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले तोकेको निकायले गर्नेछ ।

७.४.५ उत्पत्तिको प्रमाणपत्र जारी गर्ने निकायले सोसम्बन्धी अभिलेख कम्तीमा पनि ३ वर्षसम्म अद्यावधिक राख्नुपर्नेछ। अभिलेखसम्बन्धी विवरण चौमासिक रूपमा वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयले तोकेको निकायसमक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

८. वस्तु विकास कार्यक्रम

वस्तु विकास कार्यक्रमलाई दुई छुट्टाछुट्टै समूहमा विभाजन गरी लागू गरिनेछ। प्रथम प्राथमिकता समूहमा हाल निकासी बजारमा स्थापित भैसकेका श्रमप्रधान (Labour intensive) वस्तुहरूलाई समावेश गरी विशेष केन्द्रित क्षेत्र Special focus area) को रूपमा विकास गरिनेछ। यस प्राथमिकता समूहअन्तर्गत विशेषतः तयारी पोशाक, ऊनी गलैंचा र हस्तकलाका वस्तुहरू पर्नेछन् । दोस्रो समूहमा निकासीको प्रचुर सम्भावना रहेका कृषिजन्य, हस्तकला र वनजन्य वस्तुहरूलाई प्राथमिकता दिई जोड दिइएको क्षेत्र (Thrust area development) को रूपमा

कार्यान्वयन गरिनेछ। यस समूहमा चिया, तरकारीको बीउ, जडीबुटी, अदुवा र अलैंची आदिको निर्यात प्रवर्द्धनका लागि जोड दिइनेछ।

८.१ विशेष केन्द्रित क्षेत्र (Special Focus Area)

८.१.१ तयारी पोशाक

८.१.१.१ विश्व व्यापार संगठनको प्रावधान अनुरूप Multi-Fibre Arrangement (MFA) अन्तर्गत लागू भएका कोटा प्रणालीको अन्त्यपछिको परिवर्तित परिस्थिति र अन्तर्राष्ट्रिय बजारको सम्भावित अत्यधिक प्रतिस्पर्धालाई ध्यानमा राखी खास गरी नेपाली कपडा, तयारी पोशाक तथा कटन टावलको दिगो विकासका लागि आवश्यक कार्यक्रमहरू चरणबद्धरूपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ।

८.१.१.२ तयारी पोशाक र कटन टावलको निर्यात बढाउन अवलम्बन गर्नुपर्ने दीर्घकालीन रणनीति तय गर्न अध्ययन गरी प्राप्त निष्कर्षको आधारमा राष्ट्रिय स्तरको मार्गदर्शन (Guidelines) तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

८.१.१.३ जि.एस.पी. सुविधाका लागि वस्तु उत्पत्तिको नियम (Rules of Origin) लाई समेत ध्यानमा राखी तयारी पोशाक र कटन टावलजस्ता कपडामा आधारित वस्तुहरूको दिगो विकास गर्न पृष्ठसम्बन्ध स्थापित गरी धागो तथा कपडा उद्योगहरूको स्थापनाका लागि आवश्यक नीति र पूर्वाधारहरूको व्यवस्था गरिनेछ। हाल सञ्चालनमा आइरहेका घरेलु तथा ठूला स्वदेशी कपडा उद्योगहरूसँग समन्वय कायम गरी वस्तु विकास गर्न जोड दिइनेछ।

८.१.१.४ तयारी पोशाक उद्योगको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गर्न तयारी पोशाक प्रशोधन क्षेत्र (GPZ) को अवधारणालाई प्राथमिकता दिई सम्भाव्यता अध्ययन गराई यस्ता क्षेत्रको स्थापनाका लागि अरू आवश्यक कदमहरू चालिनेछ।

८.१.१.५ तयारी पोशाकको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा भएको खुला नीतिबाट सिर्जित व्यापारिक अवसरहरूबाट अधिकतम फाइदा उठाउन तयारी

पोशाकको बजार विविधीकरण गर्न निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू गरिनेछ।

८.१.१.६ सन् २००५ पछि कोटा प्रणाली हट्न गई व्यापार खुला भएको कारणबाट प्रमुख अन्तर्राष्ट्रिय बजारहरूमा निकासी घट्न गएको कुरालाई ध्यानमा राखी त्यस्ता बजारहरूमा भन्साररहित पहुँच पाउन चालिएका कदमहरूलाई निरन्तरता दिइनेछ।

८.१.१.७ बढी मूल्य अभिवृद्धि हुने तयारी पोशाकको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्न आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्तिका लागि निजी क्षेत्रबाट फेसन टेक्नोलोजी इन्स्टिच्युटको स्थापना गर्न प्रोत्साहन दिइनेछ।

८.१.२. गलैचा तथा ऊनी सामान

८.१.२.१ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा नेपाली गलैंचाको पहिचानलाई कायम राखी यसको निर्यात परिमाणमा गिरावट आउन नदिन नेपाल गलैंचा (Nepal Carpet) को ब्रान्डिङ र लेबलिङको कार्यलाई अगाडि बढाइनेछ।

८.१.२.२ नेपाल गलैंचा लेबलिङको व्यवस्थापनका लागि गुणस्तर तथा नापतौल विभागले परीक्षण तथा प्रमाणीकरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। साथै प्रमुख बजारमा हाल पाइरहेको विशेष भन्सार छुट सुविधालाई निरन्तरता दिन आवश्यक पहल गरिनेछ।

८.१.२.३ मेसिनबाट निर्मित धागोको प्रयोगसम्बन्धी ठोस नीति निर्धारण गर्न अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा गलैंचाको माग र मूल्य प्रतिस्पर्धालाई समेत ध्यानमा राखी लागत-लाभ विश्लेषण (Cost-benefit analysis) को अध्ययन गराइनेछ।

८.१.२.४ नेपाली गलैंचाको स्थापित गुणस्तरलाई कायम गर्न गलैंचा उत्पादनमा प्रयोग हुने आयातित ऊनको गुणस्तर परीक्षण गरेको प्रमाणीकरण कागजात सम्बन्धित आयातकर्ताले भन्सार कार्यालयमा अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई कायम राखिनेछ।

८.१.२.५ नेपाली गलैंचाको गुणस्तरलाई विश्वासिलो बनाउन उत्पादन तथा निकासीपूर्व निरीक्षणलाई प्रभावकारी बनाइनेछ।

८.१.२.६ नेपाली गलैंचाको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विद्यमान छविमा आँच आउन नदिन नेपाली गलैंचाको नामबाट विदेशी गलैंचाको निकासी हुने स्थिति उत्पन्न हुन नदिन ऊनी गलैंचा पैठारीमा नियन्त्रण गरी कुनै पनि प्रकारको Transhipment लाई पूर्णरूपमा निरुत्साहन गरिनेछ ।

८.१.२.७ गलैंचा तथा ऊनी वस्तुहरूको उत्पादनका लागि मुलुकभित्रै ऊनको उत्पादन सम्बन्धी एकीकृत कार्यक्रम ल्याउन सम्भाव्यता अध्ययन गराइनेछ । विशेषगरी तिब्बती प्रकारको ऊन उत्पादनमा महइत्व दिइनेछ ।

८.१.२.८ गुणस्तरयुक्त गलैंचा निकासी तथा विदेशी बजार पहुँचमा निरन्तरता दिन गलैंचाको गुणस्तर निर्धारण प्रमाणीकरण (Quality label), बालश्रमरहित प्रमाणीकरण, पर्यावरणीय प्रमाणीकरण (Eco-label) को निर्धारण गर्ने व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

८.१.२.९ निर्यातका लागि बजार विविधीकरण गर्न युरोपेली बजारलगायत अमेरिकी बजार तथा अन्य सम्भावित बजारमा प्रवर्द्धन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

८.१.२.१० गलैंचाको उत्पादनसम्बन्धी प्रक्रियाहरू मिश्रण, कटाइ र रङ्गाइलगायत डिजाइन तथा गुणस्तरसम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था गर्न निजी क्षेत्रको सहभागितामा कार्पेट स्कुलको स्थापना गरी दक्ष जनशक्ति विकासमा टेवा पुऱ्याइनेछ ।

८.१.३ पश्मिना तथा रेशमजन्य वस्तु

८.१.३.१ पश्मिना तथा रेशमजन्य वस्तु उत्पादन गर्न आवश्यक प्रमुख कच्चा पदार्थको आपूर्ति स्थायी एवं दीर्घकालीन रूपमा गराउन व्यावसायिक सम्भाव्यताको आधारमा उत्पादनको कार्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

८.१.३.२ कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न च्याङ्ग्रा पालनका लागि स्थानीय व्यवसायीलाई आवश्यक पूँजी र प्रविधिको व्यवस्था गरी प्रोत्साहित गरिनेछ ।

८.१.३.३ रेशम उत्पादन बृहत् रूपमा गराउनका लागि आवश्यक पूँजी र प्रविधिको उचित व्यवस्था गरी रेशमको कच्चा पदार्थको रूपमा रहेको

किम्बु खेतीदेखि कपडा उत्पादनसम्मको कार्यलाई विशेष प्राथमिकताका साथ प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.१.३.४ पश्मिना तथा रेशमबाट उत्पादित वस्तुको स्तरीयता कायम गर्न प्रभावकारी गुणस्तर परीक्षण व्यवस्था र प्रमुख निर्यात मुलुकमा ट्रेडमार्क दर्ता गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

८.१.३.५ सहकारीको अवधारणा तथा आधुनिक प्रविधिबाट च्याङ्ग्रा पालनको विकास गर्न प्राविधिकहरूको रेखदेख एवं निगरानीमा सम्भाव्य ग्रामीण क्षेत्रलाई च्याङ्ग्रापालन क्षेत्रको रूपमा नमुना आयोजना (Pilot Project) सञ्चालनमा ल्याइनेछ।

८.१.३.६ उत्पादन र निर्यात लागत कम गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास तथा उपयुक्त प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरूको माध्यमबाट बजार अवसर प्रदान गरी निर्यातलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.१.३.७ रेशम, पश्मिना उत्पादन र निर्यातका लागि आवश्यकतानुसारका मानव संशाधनको विकासमा सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.१.३.८ पश्मिना तथा रेशमजन्य उत्पादनको पृष्ठ तथा अग्रसम्बन्ध (Backward & Forward Linkages) को विकास गरिनेछ।

८.१.३.९ पश्मिना तथा रेशमजन्य वस्तु उत्पादनको विविधताको लागि Design केन्द्रको अधिकतम उपयोग गरिनेछ।

८.१.४. हस्तकलाका सामान

८.१.४.१ विशेषगरी ठूलो परिमाणमा निर्यात हुने पश्मिना, ऊनी सामान, चाँदीका सरसामान, धातुबाट बनेका वस्तुहरू तथा हाते कागजलाई प्रमुख निर्यात वस्तुहरूको रूपमा विकास गर्न सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.१.४.२ हस्तकलाका वस्तुहरूको उत्पादन विविधीकरण, डिजाइन, गुणस्तर विकास र बजार पहुँचसम्बन्धी तालिम तथा अनुसन्धानात्मक कार्यहरू एउटै छातामुनि सञ्चालन गर्न नेपाल हस्तकला महासंघको अगुवाइमा नेपाल सरकारको सहभागितामा विविध कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ। साथै, हस्तकला डिजाइन तथा विकास केन्द्रलाई डिजाइनसम्बन्धी सेवा प्रवाह गर्ने प्रतिष्ठानको रूपमा विकास गरिनेछ।

८.१.४.३ अग्रिम भुक्तानी (Advance payment) र प्रतीतपत्र (L/C) बाट हुने निर्यात व्यवस्थाको पुनरावलोकन गरी हस्तकलाको निर्यात भुक्तानी व्यवस्था सरल बनाइनेछ। खास गरी नमुनाहरूको आयात एवं फिर्ती खरिद (Buy back) L/C र फिर्ती खरिद व्यवस्था (Buy-back arrangement) अन्तर्गत निर्यात गर्न सकिने व्यवस्था मिलाइनेछ।

८.१.४.४ हस्तकलाको निर्यात भुक्तानीलाई एल.सी. मार्फत् हुनेबाहेक अरूलाई कागजात बुझाएपछि भुक्तानी (Document against payment) को आधारमा हुने व्यवस्था गरिनेछ।

८.१.४.५ हस्तकला उत्पादकहरूले पाउनुपर्ने भन्सार महसुल फिर्ता (duty-draw back) लाई व्यावहारिक र प्रभावकारी बनाउन निर्यात भएको रकमको सम-दर (Flat - rate) तोकी फिर्ता दिने व्यवस्था गरिनेछ।

८.१.४.६ हस्तकलाका वस्तुहरू निकासी गर्दा आवश्यक पर्ने विभिन्न सिफारिसहरू प्रदान गर्ने सबै निकायहरूलाई एकै थलोमा राखी उक्त कार्यमा सरलता र शीघ्रता ल्याइनेछ।

८.१.४.७ भन्सार जाँच पास गर्दा सबै सरकारी निकायहरू (भन्सार, पुरातत्व विभाग, सुरक्षा प्रहरी र अरू आवश्यक निकायहरू) लाई एकै थलोमा राखी एकै पटक निरीक्षण गरी टाँचा मार्ने व्यवस्था गरिनेछ।

८.१.४.८ हस्तकला वस्तुको पुरातात्वीक जाँच पास व्यवस्थालाई झन्झटमुक्त र आधुनिक बनाउन सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

८.१.४.९ नेपाली कागजका वस्तुहरूको उत्पादनमा आवश्यक लोक्ता कागजको उत्पादन र सङ्कलनको प्रथाबाट ग्रामीण भेगसम्म भइरहेको आर्थिक प्रवाहलाई ध्यानमा राखी वन मन्त्रालय र वन पैदावार विकास समितिसँग समन्वय गरी बृहत् कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८.२ जोड दिइएको क्षेत्र (Thrust Area Development)

निकासीको प्रचुर सम्भावना रहेका कारण जोड दिइएको क्षेत्र विकास (Thrust area development) अन्तर्गत कृषिजन्य वस्तुहरूको उत्पादन अत्यधिक मात्रामा वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा सुधार ल्याउन सम्बन्धित सरकारी तथा निजी क्षेत्रका

निकायहरूबीच समन्वय गरिनेछ।वाणिज्य नीतिको निर्दिष्ट उद्देश्यमा उल्लेख भएअनुसार जोड दिइएको क्षेत्र (Thrust area) अन्तर्गत रहेका कृषिजन्य वस्तुहरूको स्थानीय स्रोतको उपयोग गरी मूल्य अभिवृद्धिमा सुधार ल्याई यी वस्तुहरूको निर्यातबाट प्राप्त प्रतिफल जनस्तरसम्म पुऱ्याई क्षेत्रगत रूपमा विकास गरिने लक्ष्य रहनेछ। सरकारले लागू गरेको दीर्घकालीन कृषि योजना र आवधिक योजनाले कृषि क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको अग्रणी क्षेत्रको रूपमा अङ्गीकार गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्य राखेको हुँदा तदनुरूप वाणिज्य नीतिमा कृषि उत्पादनको निर्यातलाई एकीकृत रूपमा अगाडि बढाइनेछ। विशेषतः निर्यात व्यापारमा तुलनात्मक लाभ भएका चिया, तरकारीको बीउ, अलैंची, अदुवा र जडीबुटीको निर्यातलाई व्यवसायीकरण गर्ने गरी कार्यक्रम लागू गरिनेछ। यीबाहेक निर्यातमा निरन्तर वृद्धि भइरहेका अन्य वस्तुहरूलाई बजार प्रवेशको सुविधा विस्तार गर्ने प्रयास गरिनेछ।

८.२.१. चिया

८.२.१.१ नेपालको भौगोलिक विविधता एवं जलवायुजन्य लाभको फाइदा र तुलनात्मक लाभलाई समेत ध्यानमा राखी नेपाली चियालाई प्रमुख निर्यातजन्य वस्तुको रूपमा स्थापित गरिनेछ।

८.२.१.२ चियाको उत्पादन क्षमतामा वृद्धि र गुणात्मक सुधारका लागि मुलुकको पूर्वी क्षेत्रलाई चिया क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न कृषि मन्त्रालयलगायत चिया विकास समिति तथा अरू सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरी एकीकृत ार्यक्रमको तर्जुमा गरिनेछ।

८.२.१.३ चियाको अन्तर्राष्ट्रिय मागलाई ध्यानमा राखी उत्पादनमा निरन्तरता ल्याउन र भरपर्दो बनाउन व्यापारिक क्षमता वृद्धिका लागि करार कृषि प्रणाली र टी-इस्टेट स्थापना गर्न प्रोत्साहन दिइनेछ।

८.२.१.४ अर्थोडक्स चिया र सि.टी.सि. चियाको भिन्नाभिन्नै बजारको प्रकृति हेरी उत्पादन र प्रवर्द्धनमा प्रोत्साहन दिइनेछ।

८.२.१.५ खासगरी अर्थोडक्स चियाका लागि जापान, फ्रान्स र जर्मनीमा प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ भने सी.टी.सि. चियाका लागि पाकिस्तानी बजारलगायत भारत र मध्यपूर्वी राष्ट्रहरूमा बजार विस्तारका लागि विशेष कदम चालिनेछ।

८.२.१.६ चिया उत्पादन वृद्धि गरी नापअनुसारको उत्पादन मितव्ययिता (Economies of scale) बाट फाइदा लिने गरी लगानी प्रवर्द्धन गर्न हाल लागू भइरहेको चिया विकास कोषलाई अझ प्रभावकारी बनाइनेछ। उक्त कोषको लगानीलाई चियाको अन्तर्राष्ट्रिय बजारीकरणमा प्रोत्साहन गर्न विशेष कदम चालिनेछ।

८.२.१.७ साना चिया कृषक तथा उत्पादकहरूलाई प्रोत्साहन दिई बजारीकरण गर्न निजी तथा दातृसंस्थाहरूको साझेदारी वा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारसँग सुहाउँदो प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कदम चालिनेछ।

८.२.१.८ अन्तर्राष्ट्रिय उपभोक्ताहरूको माग र प्रचलित नियमलाई अनुसरण गरी चियाको गुणस्तर परीक्षण र प्रमाणीकरणको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.१.९ चिया बगैँचा र उत्पादन केन्द्रबीच फिडर रोडको निर्माण गरी ढुवानी लागत कम गरिनेछ।

८.२.२ तरकारीको बीउ

८.२.२.१ भौगोलिक र वातावरणीय विविधताका कारण तरकारी बीउको उत्पादन तथा निर्यातको अवसरलाई निजी क्षेत्रको सहभागितामा उपयोग गरिनेछ।

८.२.२.२ बीउ उत्पादन हुने प्रमुख क्षेत्रहरू - रुकुम, सल्यान, जुम्ला, कालीकोट र नुवाकोट जस्ता क्षेत्रहरूलाई बजारीकरण र व्यवसायीकरण गरी अरू थप जिल्लामा समेत विस्तार गरिनेछ।

८.२.२.३ नेपाली बीउका लागि प्रमुख बजारका रूपमा देखिएको बंगलादेशमा र सम्भाव्यता देखिएका मध्यपूर्वी एसिया, जापान र भारतका कृषि मेलाहरूमा नियमित रूपमा भाग लिन निजी क्षेत्रलाई सघाउ पुऱ्याइनेछ।

८.२.२.४ नेपालबाट निर्यात हुने मिनओर्ली मुला, चम्सुरको साग, रायो र सिमीको बीउको गुणस्तर, उन्नत र जातीय शुद्धतासहित ख्याल राखी उत्पादन र निर्यातमा समन्वय ल्याउन सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक कार्य गरिनेछ।

८.२.२.५ बीउ उत्पादन र निर्यातका लागि आवश्यक कृषि सामग्री तथा प्याकिङका सामग्रीमा सहुलियत पुऱ्याइनेछ। साथै, स्तरीय बीउ मात्र पैठारी हुने व्यवस्थाको थालनी गरिनेछ।

८.२.३ अलैंची

८.२.३.१ सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा अलैंचीको उत्पादन विस्तार गर्न पूँजी र प्रविधिमा सहयोगको व्यवस्था मिलाइनेछ।

८.२.३.२ गुणस्तर र ग्रेडिङको "राष्ट्रियस्तर" निर्धारण गरी उत्पादन र प्रशोधन कार्यप्रणालीमा सुधार ल्याई निर्धारित स्तर कायम राख्दै वस्तुगत र देशगत विविधीकरणबाट निर्यात बढाउने कार्य गरिनेछ।

८.२.३.३ निर्यात सम्भाव्य मुलुकमा नेपाली अलैंचीबारे प्रचार प्रसार गर्न विदेशस्थित कूटनैतिक नियोगको सहयोगमा आवश्यक सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.३.४ मूल्य अभिवृद्धि गर्न सम्भावनाको पहिचान गरी प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.४. दाल

८.२.४.१ उन्नत बीउ र विकसित उत्पादन प्रविधिको व्यवस्थाबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयमार्फत दाल बालीको विकाससम्बन्धी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.४.२ उत्पादन तथा निर्यात लक्ष्य तोकी सम्बन्धित सेवामूलक संस्थाहरूको सहयोगबाट दाल बाली विकासका लागि आवश्यक प्राविधिक सेवा, तालिम तथा बीउबिजनहरू उपलब्ध गराइनेछ।

८.२.४.३ स्वास्थ्य प्रमाणपत्र जारी गर्ने स्थापित प्रयोगशालाको क्षमता विस्तार गरी अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता दिलाउन प्रयास गरिनेछ।

८.२.४.४ अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमताको विकास गर्नका लागि Sanitary and Phytosanitary प्रमाणीकरण व्यवस्थालाई प्रभावकारी तुल्याइनेछ।

८.२.५. पुष्प व्यवसाय

८.२.५.१ उत्पादन तथा बजार मागबीच समन्वय गरी निर्यातयोग्य पुष्प उत्पादन गर्न आवश्यक बिरुवा, पूँजी, प्रविधि र तालिमको व्यवस्थाबाट पुष्प व्यवसायको विकास गरिनेछ ।

८.२.५.२ निर्यातयोग्य पुष्प व्यवसायको विकासका लागि पुष्प व्यवसाय क्षेत्र पहिचान गरी उत्पादन प्रोत्साहित गरिनेछ ।

८.२.५.३ अन्तर्राष्ट्रिय बजार प्रवेशका लागि बजार अध्ययन, प्रवर्द्धन, संवेष्टन तथा परिवहनको कार्यमा सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

८.२.५.४ निर्यात हुने जातका फूलहरूको गुणस्तरका पक्षमा विश्वसनीयता बढाउन अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलनअनुसारको गुणस्तरीय प्रणाली अपनाई प्रमाणीकरणको व्यवस्था गरिनेछ ।

८.२.५.५ जोखिम कम गर्न वातानुकूलित परिवहन व्यवस्था र विमानस्थलमा शीतगृहको सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।

८.२.६. किमती/अर्धकिमती पत्थर तथा सुनचाँदीका गहना

८.२.६.१ किमती एवं अर्धकिमती पत्थर (Gems & Stone) तथा सुनचाँदीका गरगहना उत्पादन, विकास र निकासी प्रवर्द्धन गर्न छुट्टै विशेष नीतिगत व्यवस्था गरी गहना उत्पादन गर्न आवश्यक कच्चा पदार्थ पैठारीलाई करमुक्त एवं सरलीकृत गरिनेछ ।

८.२.६.२ किमती एवं अर्धकिमती पत्थर, खानी उत्खननलाई प्रोत्साहित गरी बहुमूल्य धातु एवं पत्थर गहना उत्पादन, आयात निर्यात एवं पुनः निर्यातको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

८.२.६.३ किमती/अर्धकिमती पत्थर र गरगहना उत्पादन एवं निकासी गर्ने उद्योगको लागि आवश्यक मेसिन उपकरण र ज्यावलहरूको पैठारीमा कर तथा भन्सार शुल्क मुक्त गराइनेछ ।

८.२.६.४ बजार विशेषलाई लक्षित गरी गहनाको उत्पादन कार्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

८.२.६.५ विभिन्न प्रकारका जेमस्टोन तथा सुनचाँदीका गरगहना उत्पादन तथा पर्याप्त सङ्ग्रह (Stock) गर्न आवश्यक पूँजीको व्यवस्था गरी निर्यात बजार अवसर उपलब्ध गराउन थप प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू गरिनेछ।

८.२.६.६ सुनचाँदीका गहना बनाउने कालिगढहरूलाई बढी दक्ष बनाउन आवश्यक प्रशिक्षण प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

८.२.७. प्रशोधित छाला

८.२.७.१ गुणस्तरीय कच्चा छाला आपूर्ति व्यवस्था गर्न सम्भाव्यताको आधारमा व्यावसायिक पशुपालनको लागि पूँजी र प्राविधिक सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.७.२ प्रशोधित छाला र छालाका वस्तुहरूको निर्यातलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.७.३ पूर्ण प्रशोधित छाला तयारी गर्न आवश्यक मेसिनरी र प्रविधिमा सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.७.४ अन्तर्राष्ट्रिय बजार पहुँचको लागि प्रभावकारी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.७.५ छाला प्रशोधनमा वैदेशिक लगानीलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.७.६ मेसिनरी तथा उपकरणको पैठारी गर्न सरल ब्याजमा ऋण सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.७.७ अर्धप्रशोधित छालालाई पूर्ण प्रशोधित गर्न Common Facility Centre को स्थापना गरी सुविधा उपलब्ध गराइनेछ।

८.२.८. अदुवा/सुठो

८.२.८.१ गुणस्तरीय सुठोको उत्पादनको लागि उपयुक्त जातको अदुवा खेती उत्पादन विस्तारमा सम्बन्धित निकायको सहयोगमा पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी पूँजी, प्रविधि तथा बीउको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.८.२ उत्पादित अदुवाको लागि बजार व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.८.३ अदुवाको उत्पादन विविधीकरण गरी अन्तर्राष्ट्रिय बजार प्रवेश गर्न प्रमाणीकरण व्यवस्था तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम लागू गरिनेछ।

८.२.८.४ व्यावसायिक एवं उन्नत अदुवा खेतीको लागि उत्पादनदेखि बिक्री प्रवर्द्धन गर्नेसम्मका विविध पक्षमा तालिम प्रदान गरिनेछ।

८.२.८.५ अदुवामा आधारित निर्यात वस्तुको शुद्धीकरण र ढुवानीमा सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.९. जडीबुटी तथा सारयुक्त तेल

८.२.९.१ जडीबुटी उत्पादन तथा प्रशोधनमा सुविधायुक्त परीक्षण प्रयोगशालाको विकास गरी परीक्षण तथा प्रमाणीकरण सेवा उपलब्ध गराइनुका साथै परीक्षण प्रविधिमा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त गर्न प्रयास गरिनेछ।

८.२.९.२ उच्च मूल्यका जडीबुटी तथा सारयुक्त तेलको उत्पादन, ग्रेडिङ, भण्डारण, संकलन गर्न व्यावसायिक खेती प्रणालीको विकासका लागि पूँजी, प्रविधि तथा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.९.३ जडिबुटीमा आधारित वस्तुहरूको मूल्य अभिवृद्धि गर्न निर्यातयोग्य तयारी तथा अर्धतयारी वस्तुको उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.९.४ जडीबुटी तथा सोमा आधारित वस्तुको निर्यातलाई बढावा दिन बजार अनुसन्धान, खोज एवं प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।

८.२.९.५ जडीबुटी उत्पादनका लागि उपयुक्त स्थानहरूलाई पकेट क्षेत्रको रूपमा प्राथमिकता प्रदान गरी सहकारिताको अवधारणाबाट उत्पादन कार्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.१०. हाते कागज र सोको उत्पादन

८.२.१०.१ हाते कागज र सोबाट निर्मित वस्तुको आपूर्ति क्षमता तथा गुणस्तर विकासको लागि लोक्ताको संरक्षण तथा व्यवस्थित उत्पादन विस्तार गरी कच्चा पदार्थ उपलब्धतालाई विस्तार गरिनेछ।

८.२.१०.२ लोक्ता तथा नेपाली कागज उत्पादन गर्न आवश्यक पूँजी, प्रविधि तथा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.१०.३ लोक्ता कागज उत्पादन प्रविधिको विकासमा सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.१०.४ हाते कागजमा आधारित वस्तुहरूको उत्पादनमा विविधीकरणका साथै डिजाइन सेन्टरको अधिकतम उपयोग एवं बजार अवसर उपलब्ध गराउन प्रवर्द्धनात्मक कार्यहरू सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.११. काष्ठकलाका वस्तुहरू

८.२.११.१ अन्तर्राष्ट्रिय बजार मागबमोजिम गुणस्तरयुक्त काष्ठकलामा आधारित वस्तु उत्पादन गर्न काठ सिजनिङ तथा निरन्तर आपूर्तिलाई सहज बनाउन सहयोग गरिनेछ।

८.२.११.२ काष्ठकलाका वस्तुको बजार विविधीकरण अनुरूप काष्ठकला वस्तुको उत्पादन गर्न अनुसन्धान, तालिम, उत्पादन विकास तथा निर्यात क्षमता विस्तार गरी प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमको सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.११.३ निर्यातयोग्य काष्ठकलाका वस्तुको उत्पादन गर्न आवश्यक मेसिन उपकरणको पैठारीमा कर तथा भन्सार महसुल छुट सुविधा प्रदान गरिनुका साथै उत्पादनको लागि आवश्यक बिजुली आपूर्ति एवं पूर्वाधार व्यवस्था अवलम्बन गरिनेछ।

८.२.११.४ काष्ठकलाका वस्तुको निर्यातमा सुविधा र सहुलियत प्रदान गरिनेछ।

८.२.११.५ तालिमको माध्यमबाट काष्ठकलाका वस्तुहरूको गुणस्तरमा सुधार गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

८.२.११.६ काष्ठकलामा आधारित नयाँ-नयाँ वस्तुको उत्पादन विकासमा हस्तकला डिजाइन सेन्टरको अधिकतम उपयोग गरिनेछ।

८.२.११.७ काष्ठकलाका वस्तुको निर्यातमा सहयोग पुऱ्याउन तयारी वस्तुको Fumigation Treatment सुविधाको स्थापना गरिनेछ।

८.२.१२. कफी

८.२.१२.१ कफी उत्पादनमा वृद्धि गर्न कफी उत्पादनका थप क्षेत्रहरूको पहिचान गरी गुणस्तरीय हाइल्यान्ड र प्राङ्गारिक कफी उत्पादन, प्रशोधन तथा ग्रेडिङ्ग एवं स्तर निर्धारण प्रविधि अवलम्बन गरी निर्यात प्रवर्द्धन गरिनेछ।

८.२.१२.२ गुणस्तरीय कफी मागबमोजिमको परिमाणमा निर्यात गर्न सहकारीको अवधारणाबाट समूहगत रूपमा उत्पादन कार्यलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

८.२.१२.३ कृषकहरूलाई गुणस्तरीय कफीको उत्पादनमा आकर्षित गर्न उच्चस्तरको बिरुवा तथा अन्य आवश्यक Input को सहज रूपमा व्यवस्था मिलाइनेछ।

८.२.१३. मह

८.२.१३.१ महको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विश्वसनीयता कायम गर्न अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त परीक्षण प्रयोगशालाको विकासबाट गुणस्तर प्रमाणीकरण गरिनेछ।

८.२.१३.२ गुणस्तर कायम गर्न मौरीपालन र मह उत्पादनको प्रभावकारी निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणको कार्य गरिनेछ।

८.२.१३.३ नेपाली विशेषतायुक्त महको विशेष गरी तोरी र सर्स्यूको फूलमा आधारित उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्ने गरी महको उत्पादनमा विविधीकरण गरिनेछ।

८.२.१३.४ महको प्याकेजिङ प्रणालीमा सुधार गर्ने लगायत निर्यातयोग्य मह प्रशोधन गर्ने मेसिन उपकरणको पैठारीलाई कर तथा भन्सार महसुल छुट दिने व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.१३.५ निर्यातयोग्य प्राङ्गारिक महको उत्पादनलाई प्रोत्साहित गर्न उपयुक्त आधारशिलाको स्थापनाका लागि आवश्यक पूँजी र प्रविधिको व्यवस्था गरी उत्पादकलाई सहयोग पुऱ्याइनेछ।

८.२.१३.६ मह आयात गर्ने राष्ट्र पहिचान गरी प्रवर्द्धनात्मक उपायहरूको अवलम्बन गरिनेछ।

८.२.१४. जुनार

८.२.१४.१ जुनार तथा सोमा आधारित उत्पादनहरूलाई निर्यातयोग्य बनाउन गुणस्तर निर्धारण, संवेष्टन तथा भण्डारण विषयमा आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्थाका साथै कृषकहरूको सीप विकासका लागि तालिम प्रदान गरिनेछ।

८.२.१४.२ निर्यातयोग्य जुनारको संवेष्ठनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्नका साथै ढुवानी लागतमा सहुलियत पुऱ्याइनेछ।

८.२.१४.३ नेपाली जुनारलाई व्यापारिक पहिचान दिन राष्ट्रियस्तर निर्धारण तथा ग्रेडिङ गर्ने परिपाटी लागू गरिनेछ।

८.२.१४.४ निर्यात सम्भाव्य मुलुक पहिचान गरी बजार पहुँचको लागि प्रयास गरिनेछ।

८.२.१४.५ जुनार सङ्कलन क्षेत्रमा पूर्वाधारको विकासका साथै कृषकलाई बजार व्यवस्था एवं बिक्री प्रवर्द्धन सम्बन्धमा जानकारी गराइनेछ।

८.२.१४.६ उन्नत जातको जुनार उत्पादनका लागि आवश्यक बीउविजन र प्रविधिको व्यवस्था गरिनेछ।

८.२.१५. तरकारी

८.२.१५.१ जैविक ताजा र सुख्खा (Organic, Fresh and Dried) तरकारीको उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

८.२.१५.२ उत्पादित तरकारीको निकासी प्रवर्द्धन गर्न मुख्य भन्सार नाकाहरूमा शीतगृह निर्माण गरिनेछ।

८.२.१५.३ Cold Chain कायम गरी तरकारीको निकासीमा टेवा पुऱ्याउन वीरगञ्जको सुक्खा बन्दरगाहमा Refer Container (वातानुकूलित कन्टेनर) को आवत-जावत हुने व्यवस्था मिलाइनेछ।

८.२.१५.४ तरकारी उत्पादन हुने क्षेत्रहरूको पहिचान गरी ती क्षेत्रहरूलाई Organic Areas को रूपमा मान्यता दिलाउने एवं उत्पादित तरकारीहरूको परीक्षण प्रमाणपत्र जारी गर्ने संयन्त्रको विकास गरिनेछ।

८.२.१५.५ विदेशका आयातकर्ताले नेपालमा तरकारी उत्पादन गरी Supply Chain को माध्यमबाट निकासी गर्ने व्यवस्थालाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

९. खारेजी : वाणिज्य नीति, २०४९ खारेज गरिएको छ।